10/05/2023

Ο Κύπρου Γεώργιος για τη «Σοφία του Θεού και το Ναό Της του Θεού Σοφίας»

Αυτοκέφαλες Εκκλησίες / Εκκλησία της Κύπρου

Το 2017 ο νυν Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ.κ. Γεώργιος (τότε Μητροπολίτης Πάφου) κλήθηκε να μιλήσει στη Μεγάλη Δεσποτική Εορτή της Μεσοπεντηκοστής από τον Μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Κύπρου κυρό Χρυσόστομο και την Εκκλησιαστική Επιτροπή του Ιερού Ναού της του Θεού Σοφίας Στροβόλου που με με του θέματο ποιο Πρόσωπο τιμάται στους ναούς που φέρουν το όνομα «Αγία Σοφία» και πότε εορτάζει ένας τέτοιος ναός.

Ακολουθεί η ομιλία του:

*Πολλές είναι οι εκκλησίες σ' όλη την Ορθοδοξία που φέρουν το όνομα αυτό: Πρώτη η **εν Κωνσταντινουπόλει** «μεγάλη εκκλησία» που συγκινεί για τη μεγαλοπρέπεια, αλλά και τις περιπέτειές της, όλο τον Ορθόδοξο κόσμο και που χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο(έστω και σε μικρότερη κλίμακα) για την ανέγερση των άλλων, μεταγενέστερων, ναών. Φημισμένη και η της Τραπεζούντας που είχε την ίδια τύχη και τις ίδιες περιπέτειες με την της **Κωνσταντινουπόλεως**. Γνωστή σε όλους και αυτή της Θεσσαλονίκης, κτίσμα, κατά πάσα πιθανότητα, του 8^{ου} αιώνα, πάνω σε θεμέλια προϋπάρχουσας βασιλικής. Και ο μεγαλοπρεπής ναός στο **Κίεβο**, που*

κτίστηκε τον 11^{ο} αιώνα, εκείνος στη Σόφια της Βουλγαρίας, που κτίστηκε τον 12^{ο} αιώνα, από τον οποίο πήρε το όνομα και η πόλη, καθώς και ο πρώτος ναός των Ελλήνων στο Λονδίνο. Μέχρι και τη φτωχική Πάφο, με την κοινότητα του Στρουμπιού να σεμνύνεται για ναό της Αγίας Σοφίας. Αναντίλεκτα από τους μεγαλοπρεπέστερους και ευρυχωρότερους είναι και ο ναός σας.

*Οι Τούρκοι, ως γνωστόν, ονομάζουν «Αγιά Σοφιά» όσες εκκλησίες μας με τρούλλο κατέκτησαν και μετέτρεψαν σε τζαμιά. Ονομάζουν το τέμενος στην Τίμη Αγία Σοφία, ενώ είναι γνωστό πως ήταν εκκλησία της Αγίας Ειρήνης. Στον Μούτταλο ονομάζουν πάλι το τέμενος **Αγία Σοφία**, παρόλο που ήταν ο ναός του Αγίου Φιλαγρίου επισκόπου Πάφου.*

*Στο όνομα ποιου αγίου προσώπου ήταν αφιερωμένες οι εκκλησίες αυτές; Υπάρχει μια πληθώρα τέτοιων προσώπων στην θρησκευτική μας παράδοση. Οι περισσότερες θεωρούνται ότι ήταν αφιερωμένες στο Άγιο Πνεύμα γι' αυτό και γιόρταζαν τη Δευτέρα μετά την Πεντηκοστή, Θεωρούσαν ως **Σοφία του Θεού** το τρίτο πρόσωπο της **Αγίας Τριάδος**, το **Άγιο Πνεύμα**. Άλλοι γιόρταζαν την Κυριακή της Πεντηκοστής και θεωρούσαν ότι ήσαν αφιερωμένες στο μυστήριο της Αγίας Τριάδος. Κάποιες άλλες γιόρταζαν στα Εισόδια ή στην Κοίμηση της Θεοτόκου και μερικές ακόμα θεωρούνταν ως αφιερωμένες στη μάρτυρα Σοφία και στις τρεις θυγατέρες της Πίστη, Ελπίδα και Αγάπη.*

*Ο μ.**Κωνσταντίνος Καλοκύρης**, καθηγητής της **Βυζαντινής Αρχαιολογίας** στο **Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,** σε μια μελέτη του, αποδεικνύει ιστορικά ότι ο ναός της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη ήταν αφιερωμένος στον Λόγο του Θεού, το δεύτερο πρόσωπο της **Αγίας Τριάδος,** το οποίο, στην Παλαιά Διαθήκη, προτυπώνεται και ονομάζεται ως Σοφία του Θεού, ενώ στην Καινή Διαθήκη ξεκάθαρα ομολογείται ως «η **Σοφία του Θεού**». Στον Μυστρά, στον ναό της **Αγίας Σοφίας**, μνημονεύεται επιγραφή στην οποία αναφερόταν ότι ο ναός ήταν*

αφιερωμένος «τω παντοποιώ του Θεού Πατρός Λόγω».

Ασφαλώς το σχετικό ερώτημα σε ποιο πρόσωπο ήταν ή πρέπει να είναι αφιερωμένες οι εκκλησίες με το όνομα «Αγία Σοφία» λύνεται εύκολα αν όντως αποδειχθεί και κατοχυρωθεί σε ποιον ήταν αφιερωμένος ο πρώτος και μεγαλοπρεπέστερος όλων τέτοιος ναός, εκείνος της ***Κωνσταντινουπόλεως.*** *Και προς αυτή την κατεύθυνση θα στρέψουμε την προσοχή μας:*

Στην Παλαιά Διαθήκη η Σοφία παρουσιάζεται-όχι βέβαια τόσο ξεκάθαρα όπως στην ***Καινή Διαθήκη****– ως θεϊκό πρόσωπο. Κάτω από το φως της Καινής Διαθήκης, για μας, τα χωρία αυτά μιλούν για τον Χριστό, που είναι «****η Σοφία του Θεού****». Έτσι η* ***Σοφία****, στο βιβλίο των Παροιμιών, παρουσιάζεται να είναι παρούσα στη Δημιουργία και να έχει γεννηθεί από τον Θεόν πριν από αυτή (τη Δημιουργία): «Κύριος έκτισέ με αρχήν οδών αυτού εις έργα αυτού...προ πάντων των βουνών γεννά με»(Παροιμ.8,22-25). Και παρακάτω «Ηνίκα ητοίμαζε τον ουρανόν, συμπαρήμην αυτώ.....ήμην παρ' αυτώ αρμόζουσα• εγώ ήμην ή προσέχαιρε»(Παροιμ.8,27-31). Και αλλού: «Ο Θεός τη σοφία εθεμελίωσε την γην, ητοίμασε δε ουρανούς φρονήσει..»(Παροιμ.3,19).*

Στη Σοφία Σειράχ η Σοφία παρουσιάζεται να υπάρχει από πάντα και για πάντα. «Προ του αιώνος απ' αρχής έκτισέ με και έως του αιώνος ου μη εκλίπω»(Σειρ.24,9). Έχει ως κατοικία της τον ουρανό: «Εγώ εν υψηλοίς κατεσκήνωσα και ο θρόνος μου εν στύλω νεφέλης»(Σειρ.24,4). Είναι απόρροια του στόματος του Υψίστου, όπως ο Λόγος Του: «Εγώ από στόματος Υψίστου εξήλθον και ως ομίχλη κατεκάλυψα την γην»(Σειρ.24,3).

Η Σοφία Σολομώντος φτάνει σε λεπτομερείς περιγραφές της Σοφίας, παρόμοιες μ'εκείνες που χρησιμοποιεί ο ***Απόστολος Παύλος****. Αναφέρει η Σοφία Σολομώντος: «Ατμίς γαρ εστι της του Θεού δυνάμεως και απόρροια της του Θεού παντοκράτορος δόξης ειλικρινής...απαύγασμα γαρ εστι φωτός αϊδίου και έσοπτρον ακηλίδωτον της του Θεού ενεργείας και εικών της αγαθότητος αυτού»(Σοφ.Σολ.7,25-26). Αυτή ζει πολύ κοντά στον Θεό «Συμβίωσιν Θεού έχουσα»(Σοφ.Σολ.9,3) και μοιράζεται τον θρόνο Του, αφού η παράκληση του ευσεβούς αναφέρει «δος μοι την των σων θρόνων πάρεδρον σοφίαν»(Σοφ.Σολ.9,4). Συνεχίζει δε να κυβερνά τον κόσμο: «Διατείνει από πέρατος εις πέρας ευρώστως και διοικεί τα πάντα χρηστώς»(Σολ.8,1). Η οικειότητα μαζί της δεν ξεχωρίζει από την οικειότητα με τον ίδιο τον Θεό, αφού «φίλους Θεού και προφήτας κατασκευάζει»(Σοφ.Σολ.7,27). Όλες αυτές οι αναφορές αφήνουν να διαφανεί η ανεξιχνίαστη προσωπικότητα του Υιού του Θεού, χωρίς και να σκανδαλίζουν όσους ήσαν προσηλωμένοι στον αυστηρά μονοθεϊστικό χαρακτήρα της Ιουδαϊκής θρησκείας.*

Όταν η Καινή Διαθήκη θα ταυτίσει τη Σοφία με τον Χριστό, Υιό και Λόγο του Θεού, θα βρει σ' αυτή, την τελευταία διδασκαλία, την ακριβή προετοιμασία μιας πλήρους αποκαλύψεως: Ο άνθρωπος ενωμένος με τον Χριστό, συμμετέχει στη θεϊκή Σοφία και νιώθει να εισάγεται στο οικείο περιβάλλον του Θεού.

Ο ***Απόστολος Παύλος*** *στην Α΄ προς* ***Κορινθίους*** *επιστολή αναφέρεται στον Χριστό ως «****Σοφία του Θεού****». «Ημείς δε κηρύσσομεν... Χριστόν, Θεού δύναμιν και Θεού σοφίαν»(Α΄Κορ.1,23-24). Αν ο Χριστός αποκαλείται έτσι δεν είναι μόνο γιατί μεταδίδει τη σοφία στους ανθρώπους, αλλά γιατί ο ίδιος είναι η* ***Σοφία****. Γι' αυτό και μιλώντας για την προϋπαρξη του Χριστού κοντά στον Πατέρα, ο* ***Παύλος*** *, χρησιμοποιεί τους ίδιους όρους που προσδιόριζαν παλαιότερα τη θεϊκή Σοφία. Έτσι στην προς Κολασσαείς επιστολή λέγει: «Ος εστιν εικών του Θεού του αοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως»(Κολ.1,15). Όπως στην* ***Παλαιά Διαθήκη*** *«Κύριος έκτισέ με αρχήν οδών αυτού και έργα αυτού.....προπάντων των βουνών γεννά με»(Παροιμ.8,22). Στην προς Εβραίους επιστολή λέγεται για τον Χριστό «Ος ων απαύγασμα της δόξης και χαρακτήρ της υποστάσεως αυτού, φέρων τε τα πάντα τω ρήματι της δυνάμεως αυτού..»(Εβρ.9,13). Μα και η Σοφία Σολομώντος όπως αναφέραμε πιο πάνω έτσι λέγει: «Ατμίς γαρ εστι της του Θεού δυνάμεως και απόρροια της του Θεού παντοκράτορος δόξης ειλικρινής...απαύγασμα γαρ εστι φωτός αϊδίου και έσοπτρον ακηλίδωτον της του Θεού ενεργείας και εικών της αγαθότητος αυτού»(Σοφ.Σολ.7,25-26).*

Είναι, λοιπόν, χωρίς αμφιβολία ο ***Χριστός****, το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, η Σοφία του Θεού. Αυτή η προσωπική Σοφία ήταν άλλοτε κρυμμένη μέσα στον γενικότερο όρο «Θεός» αν και κυβερνούσε το σύμπαν, κατηύθυνε την Ιστορία και φανερωνόταν στον Νόμο και στη διδασκαλία των προφητών. Τώρα*

αποκαλύπτεται στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού.

*Ερχόμαστε τώρα στη διερεύνηση της υποθέσεως αν η Αγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως τιμώταν επ'ονόματι του **Χριστού, ως του Υιού και Λόγου του Θεού.***

*Από το Συναξάριον της Εκκλησίας ξέρουμε ότι «τα εγκαίνια της του **Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας**, ήτοι της Αγίας Σοφίας», εορτάζονται στις 23 Δεκεμβρίου. Τα πρώτα εγκαίνια, ξέρουμε από την Ιστορία, ότι έγιναν στις 27 Δεκεμβρίου 537, και τα δεύτερα εγκαίνια, μετά την κατάρρευση του τρούλου έγιναν στις 24 Δεκεμβρίου 563. Είναι γνωστό ότι υπήρχε αρχαία συνήθεια, που σε μερικές περιπτώσεις εφαρμόζεται μέχρι σήμερα, να εορτάζει ο ναός κατά την ημέρα των εγκαινίων του.*

*Μια άλλη πληροφορία φαίνεται χρήσιμη και συμπληρωματική των πιο πάνω: Ο ναός της **Αγίας Σοφίας** είναι προσανατολισμένος Νοτιοανατολικά, σε γωνία 33,7 μοιρών, γιατί από εκεί ανατέλλει ο ήλιος στο χειμερινό ηλιοστάσιο. Όλα αυτά συγκλίνουν στο ότι ο ναός πανηγύριζε αρχικά στις 25 Δεκεμβρίου, την ημέρα των Χριστουγέννων, όντας αφιερωμένος στον Ιησού Χριστό. Και δεν είναι τυχαίο το γεγονός αυτής της αφιέρωσης. Μετά την αντιμετώπιση του Αρειανισμού, προκειμένου να εξαρθεί ο Χριστός ως «ομοούσιος τω Πατρί», ως «φως εκ του φωτός» και ως «η δημιουργική και συνεκτική των απάντων **Θεού Σοφία** και Δύναμις» κτίστηκαν πολλοί ναοί, κυρίως από το τέλος του 4^{ου} αιώνος, που αφιερώθηκαν στον Χριστό, ως την του Θεού Σοφίαν. Ανάμεσα σ' αυτούς, ο πρώτος μάλιστα, στην Κωνσταντινούπολη, που πιθανόν να σχεδιάστηκε από τον ίδιο τον **Μ.Κωνσταντίνο,** εγκαινιάστηκε, όμως, το 360 υπό των διαδόχων του. Ήταν επιβεβλημένο το κτίσιμο σε κεντρικό σημείο της Πρωτεύουσας του νέου Κράτους ναού επ' όνόματι της του Θεού Σοφίας για να διακηρύττεται στην πράξη η πίστη στο δόγμα της Α΄Οικουμενικής Συνόδου. Ήταν φυσικό και ο επί Ιουστινιανού κτισθείς περικαλλής ναός να ήτο αφιερωμένος και πάλιν στον Υιό και Λόγο του Θεού. Τότε που είχε διατυπωθεί και ο όρος της Χαλκηδόνος για τον Χριστό ότι είναι «έν πρόσωπον εν δύο φύσεσιν ασυγχύτως, ατρέπτως, αχωρίστως, αδιαιρέτως, γνωριζόμενος». Η παράδοση μάλιστα συνδέει τον ύμνο «Ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού» με τον Ιουστινιανό και τον ναό της του **Θεού Σοφίας** στην **Κωνσταντινούπολη**. Είναι γνωστό πως και ο ναός της Αγίας Ειρήνης, δίπλα στην Αγία Σοφία, είναι αφιερωμένος και αυτός στην Ειρήνη του Θεού και όχι στη μεγαλομάρτυρα **Ειρήνη**.*

*Ο **Κωνσταντίνος Καλοκύρης,** μετά την ιστορική απόδειξή του ότι ο ναός της Αγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως ήταν αφιερωμένος στον Ιησού Χριστό και αρχικά γιόρταζε στις 25 Δεκεμβρίου, την ημέρα των Χριστουγέννων, υποστηρίζει ότι οι ναοί που είναι αφιερωμένοι στην «του Θεού Σοφίαν» πρέπει να εορτάζουν την Τετάρτη της Μεσοπεντηκοστής, όπως εξάγεται από την υμνογραφία της*

μεγάλης αυτής εορτής, της άγνωστης, όμως, στο ευρύ κοινό. Ο καθηγητής ***Ιωάννης Φουντούλης,*** *από την άλλη, μας πληροφορεί ότι, όντως, η εορτή της Μεσοπεντηκοστής ήταν «η μεγάλη εορτή της* ***Μεγάλης Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως****». Παραπέμπει, μάλιστα, στην έκθεση της Βασιλείου Τάξεως του Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου για το επίσημο τυπικό του εορτασμού, όπως γινόταν μέχρι την Μεσοπεντηκοστή του έτους 903, που έγινε η απόπειρα κατά της ζωής του αυτοκράτορα Λέοντος Στ΄ του Σοφού.*

Αξίζει τον κόπο να αναφερθούμε στη διαμόρφωση αυτής της εορτής και τη σύνδεσή της με τον Χριστό ως ***Σοφία του Θεού.*** *Είναι γνωστό πως από πολύ νωρίς είχαν καθοριστεί οι ευαγγελικές περικοπές, όπως και οι αντίστοιχες αποστολικές, που θα αναγινώσκονταν στις εκκλησίες αμέσως μετά το Πάσχα για λόγους συστηματικής διδαχής των νεοεισερχομένων στην Εκκλησία, όσων δηλαδή εδέχοντο το άγιο βάπτισμα το βράδυ του* ***Μ.Σαββάτου****. Ξεκινούσε έτσι η ανάγνωση των Πράξεων και του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου. Ο Γεώργιος Μπεκατώρος αναφέρει ότι, τουλάχιστον από τον 7^{ο} αιώνα, κατά την Τετάρτη της δ΄ εβδομάδος του Πάσχα, η οποία δεν μαρτυρείται πουθενά, να ήτο τότε εορτή, διαβαζόταν, όπως και σήμερα, στη Θ.Λειτουργία η περικοπή του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου που αρχίζει με την πρόταση: «Της εορτής μεσούσης, ανέβη ο Ιησούς εις το ιερόν και εδίδασκεν». Η εορτή που αναφέρει ο Ευαγγελιστής είναι η εορτή της Σκηνοπηγίας. Μετά την καθιέρωση της εορτής της* ***Μεσοπεντηκοστής*** *, σε χρόνους μεταγενέστερους, ως του μέσου της περιόδου που ενώνει τις δύο μεγάλες εορτές, του Πάσχα και της Πεντηκοστής, εξελήφθη από μερικούς, λανθασμένα, ότι η αναφερόμενη στο Ευαγγέλιο εορτή ήταν η εορτή της Πεντηκοστής η οποία στους Εβραίους θύμιζε την παραλαβή του Νόμου στο όρος Σινά. Αφέθηκε, λοιπόν, η ίδια ευαγγελική περικοπή, ως ενώνουσα τώρα, τις δύο χριστιανικές εορτές: το Χριστιανικό Πάσχα και την Χριστιανική Πεντηκοστή. Πήρε, φυσικά, άλλο περιεχόμενο ως ενώνουσα, το Πάσχα που γιορτάζουμε την* ***Ανάσταση του Χριστού*** *και την Πεντηκοστή, που γιορτάζουμε την κάθοδο του* ***Αγίου Πνεύματος****, οπότε έχουμε και τη γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας ως Σώματος του Χριστού.*

*Πολλοί διείδαν στην καθιέρωση της εορτής της **Μεσοπεντηκοστής** την επανάληψη της προηγούμενης πράξης της Εκκλησίας να θεσπίσει την εορτή της Σταυροπροσκυνήσεως. Όπως δηλαδή στο μέσον της **Μεγάλης Τεσσαρακοστής** προβάλλεται προς προσκύνηση ο Τίμιος Σταυρός για ενίσχυση των πιστών, προκειμένου να αξιωθούν να προσκυνήσουν τα Πάθη και την Ανάσταση του Χριστού, έτσι και τώρα, στο μέσο του Πεντηκοσταρίου, προβάλλονται οι λόγοι του Χριστού για τη θεία καταγωγή Του(όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω) για να μπορέσουμε, φυλλάσοντας τις εντολές Του, «και την ανάληψιν εορτάσαι και της παρουσίας τυχείν του **Αγίου Πνεύματος**».*

Στην ευαγγελική περικοπή αυτής της μέρας διαβάζουμε ότι ο Χριστός εδίδασκε ως εξουσίαν έχων και ως Υιός του Θεού Πατρός. «Και εθαύμαζον οι Ιουδαίοι λέγοντες πώς ούτος γράμματα οίδε μη μεμαθηκώς;» Ο Χριστός αποκάλυψε τότε τη θεότητα Του: «Η εμή διδαχή ουκ εστιν εμή, αλλά του πέμψαντός με. Εάν τις θέλη το θέλημα αυτού ποιείν, γνώσεται περί της διδαχής, πότερον εκ του Θεού εστιν, ή εγώ απ' εαυτού λαλώ»(Ιω.7,15-17) Εδώ σαφέστατα δηλώνεται ότι ο Χριστός είναι η Σοφία του Θεού και δεν έχει σχέση με τη σοφία των ανθρώπων.

*Στο Συναξάριο της ημέρας, λόγω την ως άνω ευαγγελικής περικοπής, ο Νικηφόρος Ξανθόπουλος γράφει: «Επεί ουν τη διδασκαλία ταύτη, ο Χριστός Μεσσίαν εαυτόν απέδειξε, μεσίτης και διαλλάκτης ημών γενόμενος, και του αιωνίου αυτού Πατρός, διά ταύτην την αιτίαν την παρούσαν εορτήν εορτάζοντες και Μεσοπεντηκοστήν ονομάζοντες, τον Μεσσίαν τε ανυμνούμεν Χριστόν, και το τίμιον των παρ' εκάτερα δύο μεγάλων εορτών παριστάνομεν». Μεσσίας στα ελληνικά μεταφράζεται «κεχρισμένος». Ηχητικά όμως μοιάζει προς το μέσο. Έτσι έγινε αφορμή η παρετυμολογία αυτή στο συναξάριο να παρουσιαστεί ο Χριστός ως Μεσσίας-μεσίτης Θεού και ανθρώπων, «μεσίτης και διαλλάκτης ημών και του αιωνίου αυτού Πατρός», σε συνδυασμό με την εορτή που επισημαίνει το μέσο της χρονικής απόστασης μεταξύ **Πάσχα και Πεντηκοστής.***

Στην ακολουθία που διαμορφώθηκε για την εορτή της Μεσοπεντηκοστής έχουμε πολλά τροπάρια να αναφέρονται στον Χριστό ως Σοφία του Θεού. Έτσι στα ιδιόμελα των Στίχων του εσπερινού ψάλλουμε: «Εν τω Ιερώ επέστης η ***Σοφία του Θεού****, μεσούσης της εορτής...» Στο δοξαστικό των αποστίχων του εσπερινού πάλι λέγεται: «...αγνοούντες(οι Ιουδαίοι) ότι συ ει η σοφία η κατασκευάσασα τον κόσμον». Σ' ένα τροπάριο της η΄ ωδής του κανόνα του Όρθρου αναφέρεται: «Η σοφία του Θεού, της εορτής μεσούσης καθώς γέγραπται, τω ιερώ επέστη και εδίδασκεν ότι όντως αυτός ην ο Μεσσίας Χριστός δι'ου η σωτηρία». Στο πρώτο στιχηρό των Αίνων πάλι ψάλλουμε: «Η σοφία και δύναμις, του Πατρός το απαύγασμα, Λόγος ο αΐδιος και Υιός του Θεού, εν Ιερώ παρεγένετο σαρκί και εδίδασκε..»*

Είναι επίσης χαρακτηριστικό το τρίτο ανάγνωσμα του εσπερινού της εορτής, παρμένο από τις Παροιμίες Σολομώντος, που αναφέρεται στη ***Σοφία του Θεού,*** *το γνωστό και από άλλες εορτές: «Η σοφία ωκοδόμησεν εαυτή οίκον..»*

Πέραν της ταύτισης του Χριστού με τη ***Σοφία του Θεού*** *σε πολλά τροπάρια της ακολουθίας της Τετάρτης της Μεσοπεντηκοστής ο Χριστός παρουσιάζεται να κυριαρχεί με τη διδασκαλία Του, που παίρνει αφορμή από όσα συνέβαιναν στην εορτή της Σκηνοπηγίας και διχάζει τους Ιουδαίους. Οι αντιδράσεις ήσαν ποικίλες. Άλλοι έλεγαν «Ούτος εστιν αληθώς ο προφήτης», «ούτος εστιν ο Χριστός»(Ιω.7,40-41), «ουδέποτε ούτως ελάλησεν άνθρωπος ως ούτος ο άνθρωπος»(Ιω.7,46) και άλλοι έλεγαν ότι είναι Σαμαρείτης και έχει δαιμόνια. Γι' αυτό και «σχίσμα εν τω όχλω εγένετο δι' αυτόν». Μάλιστα επιχείρησαν να Τον συλλάβουν και να Τον σκοτώσουν.*

Η υμνολογία της εορτής αναφέρεται και στη διδασκαλία που έκανε ο Χριστός την τελευταία ημέρα της εορτής της Σκηνοπηγίας, που είναι, όμως, το περιεχόμενο της ευαγγελικής περικοπής της εορτής της Πεντηκοστής. Παίρνοντας αφορμή από το τελετουργικό της εορτής, κατά το οποίον, με μιαν πομπή, οι Ιουδαίοι πήγαιναν στην κολυμβήθρα του Σιλωάμ και μετέφεραν νερό το οποίο έχυναν στο θυσιαστήριο των ολοκαυτομάτων, πράγμα που συμβόλιζε την έκβλυση νερού από την πέτρα στην έρημο και το ξεδίψασμα των προγόνων τους, ο Χριστός δίδαξε πως αυτός είναι το πραγματικό νερό που ξεδιψά τον άνθρωπο. «Εάν τις διψά, ερχέσθω προς με και πινέτω», είπε. Συνδέει μάλιστα το πρόσωπό Του με τις προαγγελίες των Προφητών: «Ο πιστεύων εις εμέ, καθώς είπεν η Γραφή..» συνεχίζει. Έχει πλήρη αυτοσυνειδησία του ποιος είναι και αυτό αφήνει να ακουστεί στον λάο.

Παίρνοντας, επίσης, αφορμή από τη φωτιά που άναβαν οι Ιουδαίοι κατά την εορτή, για να φαίνεται σ' όλη την Ιερουσαλήμ, ο Χριστός διακήρυξε ότι Αυτός ήταν το φως του κόσμου. «Εγώ ειμι το φως του κόσμου• ο ακολουθών εμοί ου μη

περιπατήση εν τη σκοτία αλλ' έξει το φως της ζωής». Παραπέμπει, έτσι, ο Χριστός στην Παλαιά Διαθήκη όπου ως Σοφία του Θεού διακηρύττεται ότι είναι «απαύγασμα φωτός αΐδιου και έσοπτρον ακηλίδωτον της του Θεού ενεργείας»(Σοφ.Σολ.2,25).

Από την υμνολογία της ημέρας που αναφέρεται σ' αυτή την διδασκαλία του Χριστού αναφέρω ενδεικτικά το απολυτίκιο της εορτής: «Μεσούσης της εορτής, διψώσαν μου την ψυχήν, ευσεβείας πότισον νάματα. Ότι πάσι Σωτήρ εβόησας• ο διψών ερχέσθω προς με και πινέτω...», καθώς και το κοντάκιον: «Της εορτής της νομικής μεσαζούσης, ο των απάντων ποιητής και Δεσπότης, προς τους παρόντας έλεγες Χριστέ ο Θεός• Δεύτε και αρύσαθε ύδωρ αθανασίας...» Ιδιαιτέρως, όμως, το εξαποστειλάριον εκφράζει και την ευχή κάθε πιστού: «Ο τον κρατήρα έχων, των ακενώτων δωρεών, δος μοι αρύσαθαι ύδωρ, εις άφεσιν αμαρτιών• ότι συνέχομαι δίψη, εύσπλαχνε μόνε οικτίρμον».

Η υμνολογία κάνει χρήση και της διδασκαλίας του Χριστού ως φωτός του κόσμου, ιδιαίτερα στους κανόνες της εορτής. Ξεκινώντας από τον ειρμό «Συ Κύριε μου φως εις τον κόσμον ελήλυθας», αναφέρουν τα τροπάρια: «..Όντως γαρ ήλθε Χριστός και πάντας εφώτισε..»(β΄κανόνας, δ΄ωδή). Και σε άλλο: «..Ύμνον σοι δε προσάγομεν, τω δι'ημάς επί γης οφθέντι και κόσμον φωτίσαντι»(β΄κανόνας, ε΄ωδή). Σε άλλο αποκαλείται ο Χριστός «φως το ακατάληπτον»(α΄κανών, η΄ωδή) και σε άλλο καλείται ο Χριστός όπως «τα όμματα φωτίση επί κλίνης οδύνης μου..»(β΄κανών, θ΄ωδή).

Είναι, απ' όλα τα πιο πάνω, φανερό ότι η εορτή της Μεσοπεντηκοστής έχει ξεχωριστό λαπρό περιεχόμενο Δεσποτικής εορτής, με μια διαφορά από τις άλλες Δεσποτικές εορτές. Δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένο γεγονός της ζωής του Χριστού(όπως Γέννηση, Βάπτιση, Σταύρωση, Ανάσταση, Ανάληψη κλπ) αλλά σε μια διδασκαλία του Χριστού και σε μια διδασκαλία της Γραφής και της Εκκλησίας περί Αυτού. Και αιτιολογείται, κατά τη γνώμη μου, πλήρως ότι αυτή την ημέρα της μεγάλης εορτής της Μεσοπεντηκοστής με το ιδιαίτερο θεολογικό περιεχόμενο, που υμνείται ο Χριστός ως το ύδωρ το ζων και το φως του κόσμου, που είναι η Σοφία του Θεού, γιόρταζε και η Αγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως, κατά την πληροφορία του καθηγητή Ιωαννη Φουντούλη. Την πληροφορία αυτή-που είναι αποδεδειγμένη, αναντίλεκτη γνώση για το Οικουμενικό Πατριαρχείο-, άκουσα για πρώτη φορά από τον Μητροπολίτη Σεβαστείας Δημήτριο όταν συνόδευσα τον Μακαριώτατο στην επίσημη επίσκεψή του στην Κωνσταντινούπολη. Προς επίρρωση αυτής της θέσης προβάλλεται από πολλούς και το στοιχείο του φωτός που κατακλύζει τον ναό της Αγίας Σοφίας. Όσοι ασχολούνται με τη μελέτη του Ναού της Αγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως τονίζουν το φως που περιλούζει τον ναό αφού οι αρχιτέκτονες Ανθέμιος και Ισίδωρος ήθελαν να δηλώσουν το Άκτιστο φως που βγαίνει από τον Χριστό που είναι η Σοφία και ο Λόγος του Θεού, το

πραγματικό «Φως του κόσμου».

Ο Κωνσταντίνος Καλοκύρης σημειώνει ότι «το άπλετο φως, το οποίον καταιονιστικώς εισβάλλει διά των παραθύρων, η τοσαύτη του φωτός παρουσία καταυγάζει τον χώρον και συμβάλλει εις την εντύπωσιν της εξαϋλώσεως και μεταστοιχειώσεως των πάντων».

Η Κωνσταντινούπολη, όπως είναι γνωστό, είχε αφιερωθεί στην Παναγία. Το υπενθυμίζει σε όλους το κοντάκιο «Τη υπερμάχω στρατηγώ τα νικητήρια...αναγράφω σοι η πόλις σου Θεοτόκε». Στο κέντρο της Πόλεως υπήρχε ο ναός της του Θεού Σοφίας, της αφιερωμένης στον Χριστό. Με αυτές τις δυο αφιερώσεις είναι σαν να εικονογραφείται πάνω στον χώρο η εικόνα της Παναγίας που κρατά στην αγκαλιά της τον Χριστό.

<u>Συμπερασματικά:</u>

Νομίζω πως είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι ο ναός της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη ήταν αφιερωμένος στον Χριστό, την ενυπόστατο Σοφία του Θεού. Ο χρόνος ανέγερσής του, μετά τις Χριστολογικές έριδες, στο κέντρο της νέας πρωτεύουσας, ο προσανατολισμός του εκεί που ανατέλλει ο ήλιος στο χειμερινό ηλιοστάσιο, τα εγκαίνια του γύρω στις 25 Δεκεμβρίου, η ύπαρξη εκεί κοντά και του άλλου μεγαλοπρεπούς ναού του αφιερωμένου εις την Ειρήνη του Θεού δεν αφήνουν αμφιβολίες για τούτο.

Από την άλλη, η διαμόρφωση της ακολουθίας της Τετάρτης της Μεσοπεντηκοστής με τέτοιο τρόπο ώστε τόσο τα αναγνώσματα όσο και η υμνολογία να αναφέρονται στον Χριστό ως την Σοφίαν του Θεού, «την κατασκευάσαν τον κόσμον», και ως τον μοναδικό Μεσσίαν και σωτήρα του κόσμου, ως φως του κόσμου και πηγή εκ της οποίας «ρέουσι ποταμοί ύδατος ζώντος», πείθει ότι πολύ νωρίς η εορτή της Μεγάλης Εκκλησίας μετατέθηκε στην ημέρα αυτή της Μεσοπεντηκοστής. Η έκθεση της Βασιλείου Τάξεως του Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου είναι ξεκάθαρη. Πολύ σοβαρή και η μαρτυρία του καταξιωμένου καθηγητού μ.Ιωάννη Φουντούλη καθώς και η παράδοση που μεταφέρουν μέχρι σήμερα οι Κωνσταντινουπολίτες.

Επακόλουθο αυτού είναι πως και οι άλλοι ναοί που κτίστηκαν «κατά μίμησιν» εκείνου του λαμπρού κτίσματος, θα πρέπει να ετιμώντο και να τιμώνται στο όνομα του Χριστού, και να γιορτάζουν όπως και εκείνος, την Τετάρτη της Μεσοπεντηκοστής. Στη δική μας περίπτωση, εδώ στην Κύπρο, πέραν του θεολογικού μηνύματος της εορτής της Μεσοπεντηκοστής, υπάρχει και η συναισθηματική σύνδεση με ότι προέρχεται από την Πόλη των ονείρων μας, που συνιστά ταυτόχρονα και τη μεγάλη πληγή της καρδίας μας. Αφού το κέντρο της εθνικής και θρησκευτικής μας ζωής, που και σήμερα, παρά τα χαλάσματα και τους εθνικούς κατακλυσμούς, παραμένει τέτοιο, γιόρταζε αυτή τη μέρα δεν θα

μπορούσαμε και εμείς να κάμουμε διαφορετικά. Γιορτάζοντας στον ναό μας η σκέψη μας ασφαλώς περιφέρεται στον Βόσπορο και παρακολουθεί με συγκίνηση την ανέλιξη του άγνωστου σ' εμάς σχεδίου του Θεού για τον Ελληνισμό αλλά και τη σωτηρία του καθενός μας.